

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК III

Рівне – 2015

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. III / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2015. – 115 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 3 березня 2015 р.)

Рецензент:

КРИЛОВЕЦЬ А.О., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

ЗМІСТ

БЛИЗНЮК ЛЮДМИЛА

Міфологічний символізм числа в літературі
високого модернізму 1920-1930-х років..... 7

БРИЧКА КАТЕРИНА

Питання екзистенції людини в епоху війни (за творами
І. Багряного «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло»)..... 13

ГІЛЬ ЛЮДМИЛА

Демонологічно-містичний аспект української химерної прози
(на матеріалі роману-балади Валерія Шевчука «Дім на горі»)..... 18

ГЛУЩУК АНДРІЙ

Художньо-стильові пошуки Богдана-Ігоря Антонича
у збірці «Привітання життя»..... 23

ДИМАН ЮЛІЯ

Експліцитна та імпліцитна версії міжтекстової взаємодії
(Микола Хвильовий та Михайло Коцюбинський)..... 29

КРАСНОЛЮБА КАТЕРИНА

Проекції «нової жінки» у повісті Ольги Кобилянської «Нюба»..... 34

ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ

«Місто» В. Підмогильного та «Степовий вовк» Г. Гессе:
українсько-німецькі текстові паралелі 1927 року 38

МИКИТЮК НАТАЛІЯ

Митець і влада (за романом-хронікою «Хрещатий яр» Докії Гуменної).. 42

ПАРФЕНІЮК ІРИНА

Жанрові особливості роману Людмили Коваленко «2245»..... 49

ПАХНІЮК КАТЕРИНА

Повість «Предание о Гаркуше» як просвітительський проект
у творчій спадщині Григорія Квітки-Основ'яненка..... 53

ПОСЛАВСЬКА ІНЕСА

Дискурс божевілля в романі «Перехресні стежки» Івана Франка..... 59

ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ

Творчість Валер'яна Поліщука в контексті естетичних самоокреслень
української літератури 20-х років ХХ століття 65

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ Готичний роман Миколи Гоголя: жанрові модифікації.....	72
САЙКО ОЛЕНА Життєві стратегії протидії терору у романі Івана Багряного «Тигролови».....	76
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА Між любов'ю та смертю: дилема героїв повісті Ольги Кобилянської «Земля»	81
СКОРОХОД (КУТІНОВА) МАРІЯ Іван Гонта як літературний персонаж Антона Нивинського.....	87
СОЗОНІК МАРІЯ Культурологічний матеріал у позакласному вивченні роману Юрія Косача «День гніву».....	93
ФЕДОРИШИНА ЛІЛІЯ Лірика Ліни Костенко і Белли Ахмадуліної (порівняльно-типологічний аналіз).....	98
ЧУБИК ВІТА Концепція жіночих персонажів у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії».....	103
ШЕВЧУК ВІКТОРІЯ Міф про Ніобу в модерній та постмодерній версіях (повість «Ніоба» (1905) Ольги Кобилянської та роман «Діти Ніоби» (1996) Софії Майданської).....	107
ЯРОШ ТЕТЯНА Синтез мистецтв у творчості Михайла Коцюбинського (на основі етюдів «Цвіт яблуні»).....	112

CONTENTS

BLYZNIUK LIUDMYLA Mythopoetical Symbols Of Numbers In Literature Of High Modernism 1920-1930-th	7
BRYCHKA KATHERINE Problem with Existence of Man in War (on materials of novels <i>Lyudyna Bizhyt nad Prirvoyu (Man is Running along Abyss)</i> and <i>Ohnenne Kolo (Fire Ring)</i> by Ivan Bahrianyi).....	13
HYLL LIUDMYLA Mystical and Demonical aspect in the Ukrainian Magic Prose (on materials of novel <i>Dim na Hori (House on the Hill)</i> by Valeryi Schevchuk)...	18
HLUSCHUK ANDREW Art-style progressing in the Book <i>Pryvitannya Zhyttya</i> (<i>Welcome to Life</i>) by Bohdan Ihor Antonych.....	23
DYMAN YULIA Explicit and Implicit Version of Intertextual Relations (Myhajlo Kotcubinskiy and Mykola Khvyloviy).....	29
KRASNOLIUBA KATHERINE Projections of New Female Figure in Long Story <i>Niobe</i> by Olga Kobylanska.....	34
LYASKOVETS YULIA <i>Misro (City)</i> V.Pidmohylnoho and <i>Stepovyj Vovk (Steppenwolf)</i> H.Hesse: Ukrainian-German Text Parallels of 1927 Year.....	38
MYKHITYUK NATALIA Artist and Power (on the Text of Novel-chronicle <i>Khreshchatyi Yar (Groyn Ravine)</i> by Dokija Humenna).....	42
PARFENIUK IRYNA Genre Features of Utopia 2245 by Lyudmila Kovalenko.....	49
PAKHNIUK KATHERINE Story <i>A Legend about Harkhusa</i> as Project of Enlighten Period in Creative Heritage of Hryhorii Kvitka-Osnovyanenko.....	53
POSLAVSKA INESA The Discourse of Madness in the Novel <i>Perekhresni Stezky (The Cross Paths)</i> by Ivan Franko.....	59

PROTSYSHYNA LILIJA Creative Works by Valerian Polischuk in Context of Aesthetic Identifications in the Ukrainian Literature in 20-th Years of XX Century.....	65
RYABUSCHYTS NATALIJA Gothic Novel by Nikolai Gogol: genre modifications.....	72
SAIKO OLENA Life Strategies in Counteract to Terror in the Novel <i>Tyholowy (Tiger Trappers)</i> by I. Bahrianyi.....	76
SAHNEVYCH TATIANA To Choose Love or Death: Dilemma to Heroes in the Novel <i>Zemlya (Land)</i> by Olga Kobylanska.....	81
SKOROHOD (KUTINOWA) MARIYA Ivan Gonta as a Literary Character by Antyn Nyvynskyi.....	87
SOZONIK MARIA Culturological Materials in Extra-curricular Study of the Novel <i>Den Hniwu (Dies Irae)</i> by Yuriy Khosach.....	93
FEDORYSHYNA LILIJA Lina Kostenko's and Bella Akhmadulina's Lyrics (Comparative-Typological Comparison).....	98
CHUBYK VITA The Concept of Female Characters in the Novel of <i>Solo dlja Solomiji (Solo for Solomia)</i> by Volodymyr Lys.....	103
SHEVCHUK VICTORIA The Myth of Niobe in MODern and Postmodern Versions (Olha Kobylanska's Novel <i>Nioba (Niobe)</i> (1905) and Sofiia Maidanska's novel <i>Dity Nioby (Niobe's children)</i> (1996)).....	107
YAROSH TATIANA Synthesis of Arts in Writing of Mykhailo Kotsyubynskyi (based on etude <i>Tsvit yabluni (Apple Blossom)</i>).....	112

Наталія Микитюк

Науковий керівник – канд. філол. наук Тхорук Р. Л.

МИТЕЦЬ І ВЛАДА (ЗА РОМАНОМ-ХРОНІКОЮ «ХРЕЩАТИЙ ЯР» ДОКІЇ ГУМЕННОЇ)

У статті описані варіанти теми впливу влади на митця у романі-хроніці «Хрещатий яр» Докії Гуменної. Проаналізовано персонажну структуру та відповідні сюжетні колізії.

Ключові слова: література української діаспори, тоталітаризм, фашизм, митець і влада, роман-хроніка.

The article described some variants of theme of power press on writer have told in the novel-chronicle “Groin Ravine” by Dokija Humenna. The author analyzed the structure of characters and some relevant plot collisions.

Key words: totalitarianism, fascism, conflict of artist (writer) and power, novel-chronicle.

Люди мистецтва часто стають героями літературних текстів, адже письменнику як творчій особистості ця тема близька, тому що вдається відтворити психологію і створити захоплюючий образ. Читач, прочитавши такі тексти Докії Гуменної, як «Хрещатий яр», «Мана», «Діти Чумацького шляху», зрозуміє, що становище митця і його внутрішній світ, питання природи й ролі мистецтва – постійні теми письменниці. Помітно, що долі творчих особистостей, а відповідно природа натхнення, історія функціонування їхніх робіт у Д. Гуменної розглядаються у зв'язку із політичними умовами, які склались у певний час довкола них в соціальних структурах і зв'язках. Це і не дивно, адже вона сама була змушена виїхати з Радянського Союзу під час війни, була вирвана із культурного контексту, друкувала свої тексти власним коштом, була недооціненою за життя. Але вона перетворювала свій досвід мистецьких поневірянь в художні тексти. І це додає їм цінності.

Творчість Д. Гуменної не так давно стала доступною широкому загалу материкової України, адже письменниця більшу частину життя мешкала і творила у США, а в УРСР була серед заборонених. На жаль, критичних праць про її тексти не так багато й часто вони не доступні [7]. Тема митця в її творчості широко розроблена, проте майже не досліджена літературознавцями. Лишається чимало не з'ясованого, зокрема, аспект тиску влади на митця, викривлень в розумінні естетики мистецтва, екзистенції митця. У центрі моєї статті роман-хроніка «Хрещатий яр». Лише побіжні згадки про текст у літературознавчих дослідженнях показують, що він ще погано прочитаний і потребує осмислення. У деяких джерелах можна знайти невеликий коментар, більш детальна інформація про роман у книзі «Історії української літератури ХХ століття» за редакцією В. Дончика [4], у статтях 2004 року «На сторожі правди і любові» й «Світлий дар Евдотеї» Петра Сороки [8] [9], знаного дослідника життя і творчості Докії Гуменної, а

також у статті Осипа Тарнавського «Літературний шлях Докії Гуменної: До 60-ліття письменниці». «Хрещатий яр» зінтерпретовано в дисертаційних дослідженнях Ю. Мариненка [6] та О. Коломієць [5].

Мета статті – описати варіанти теми впливу влади на митця у «Хрещатому яру», проаналізувавши персонажну структуру та сюжетні колізії.

Події роману-хроніки «Хрещатий яр» відбуваються в Києві періоду другої світової війни, показано життя митців в умовах радянської дійсності та фашистської окупації. У тексті створено розгалужену систему персонажів, багато з яких не просто митці, а герої, прототипами яких стали реальні постаті літератури і культури того часу – такі, як Олена Теліга, Олег Ольжич, Авенір Коломієць. Також легко віднайти безліч згадок про відомих українських діячів (Михайль Семенко, Агатангел Кримський, Максим Рильський, Григорій Косинка, Дмитро Фальківський, Іван Рогач). Мистецьке життя зображується крізь призму незалежного спостерігача, ним стає головна героїня, науковець Мар'яна Вересоч, образ якої створений на основі автобіографічного матеріалу.

Письменниця рясно ілюструє конфлікт митця і політичного режиму, мистецький процес того часу загалом. Один із героїв «Хрещатого яру» радянський режисер Віктор Придиус головує на зборах науково-літературно-мистецького товариства й аналізує мистецькі можливості України: «Серед них, цих людей між заходом і сходом, є чудесні, живі уми, вони його зачарували, надихали віру в постання новітньої самостійної української держави... От якби так того Авеніра, та цього Кандибу, та тих, що в Сибіру, на Колімі, в Соловках, та тих, що підневільно до Уфи виїхали, та цю блискучу Олену, – які чудеса зробили б вони усі разом тут у Києві» [2, 216]. Очевидно, тут мова йде про режисера Авеніра Коломійця, Олега Ольжича, Олену Телігу та інших талановитих митців, про групи, які не тільки не співпрацюють, не контактують, а й не знають про існування одне одного. Як бачимо, вся прикریсть українського мистецького процесу показується не як така, що не має потенціалу, її лихо бачить герой у роздробленості, яка загострюється в ситуації зміни радянської влади на фашистську. Тому й розглянемо питання радянська влада і митець, фашистська влада і митець по-окремо.

Зосередившись на питанні радянська влада і митець, спочатку виписали згадки в тексті про творчих особистостей. Імена радянських митців послідовно розділили на історичні постаті та вигадані персонажі.

Підкреслюючи обширність трагедії «совецької» дійсності – років терору і гонінь, що знищили ціле покоління майстрів мистецтва, письменниця згадує реальних людей – репресованого українського письменника-футуриста Мишка, ймовірно Михайля Семенка, а також таких жертв сталінізму, як Д. Фальківський та Г. Косинка. У тексті їхні прізвища обігруються в ситуації, коли Д. Фальківський названий «найвидатнішою, найяскравішою постаттю підсоветської літератури» завдяки приналежності до націоналістичної організації [2, 220]. Хоча Мар'яна, присутня на зборах,

вважає талановитішим Г. Косинку. По-перше, інцидент свідчить про нівелювання естетики літератури в середовищі митців-націоналістів. Саме це авторка підкреслює у цій сюжетній ситуації. За таких умов мученицька доля поета підносить його вище, ніж його талант і слово. І, по-друге, можна припустити, що письменниця вказує на відсутність знань про Григорія Косинку, про його життя і творчість у діячів поза радянським кордоном. Підтвердженням цього може служити довідка з «Енциклопедії українознавства», книги, відомої у діаспорі: тут їхні імена вживаються в одному контексті: «Фальківський (справжнє прізвище Левчук) Дмитро (3. 11. 1898, с. В. Липеси на Берестейщині – 16. 12. 1934, Київ), поет. Належав до літ. групи Ланка-МАРС. У ліриці Ф., поруч з мотивами поліської природи, гол. увага зосереджена на відображенні трагічних подій революції 1917 – 20 на Україні. Попри його рев. минуле, офіц. критика ставилася недовірливо до творчості Ф., і в посиленому в зв'язку з убивством С. Кірова терорі його разом з Г. Косинкою, О. Влизьком, К. Буревієм та ін. розстріляно в групі двадцять вісьмох» [3]. «Косинка Григорій (1899 – 1934), письм. родом з Київщини, чл. київ. літ. орг-цій «Ланка» і «Марс»... Офіц. сов. критика гостро нападла на К., закидаючи йому «куркульську ідеологію», «контрреволюцію» і «бандитизм». У 1934 р. за постановою військ. колегії Найвищого Суду СРСР К. засуджено на розстріл.» [3]. Бачимо, що інформація діаспори дисонує зі знаннями на материковій Україні, що й відображено в романі. Регіональний (провінційний) та загальноукраїнський виміри теж задають різні пріоритети й естетичні оцінки.

Натрапляємо у творі на імена історичних осіб радянських колаборантів – «Агатагел Кримський пішов на службу до більшовиків» [2, 200], «Рильський продався за тістечка» [2, 200]. Варто зазначити, що слова дібрані так, щоб принизити і засудити письменників-зрадників, прізвище М. Рильського, знаного і талановитого, навіть уведено в побутовий контекст. Авторка згадує випадок смерті композитора Ревуцького, що й справді жив в той час, хоча й помер значно пізніше. Змальовується, що радянська влада використовує цю ситуацію для залякування і контролю над митцями.

А тепер звернімо увагу на вигаданих персонажів в контексті теми «радянська влада і митець». Не оминає автор-оповідач тих, які вибирають мовчання. Для розкриття цієї можливості письменниця вводить вигаданого персонажа Щуку, голову літературно-наукового товариства, яке не діє через більшовицьку навалу; про нього написано, що він «жадного слова за більшовиків не видрукував» [2, 200].

Коли мова заходить про легальне більшовицьке мистецтво, то авторка в роздумах Мар'яни прописує ще одне вигадане ім'я – Христі Литвиненко. Ця постать твору демонструє профанацію фольклору, показує, що радянська творчість – це бутафорія та інсценізація: «Славетна «колгоспна поетеса», яка ніби складає пісні про Сталіна у мальовничій хатці під мальвами. Ніяка вона не поетеса й ніяка не колгоспниця... Знахарка, бабам відшіптувала пристріт, зілля варила та *бренькала* інколи на гітарі народні гуморески «Сидить баба на печі...» А як почали фабрикувати й фальшувати народний

фольклор, то спішно для вигляду зробили її колгоспницею без колгоспних обов'язків, портрети її в музей... Жадної поезії її ніхто не чув, аж у п'ятдесят років сталінський талант відкрився» [2, 209]. Виділені слова підкреслюють негативні оцінки. Бачимо, що Докія Гуменна акцентує на тому, що якість мистецтва занедбана; через відсутність талановитих носіїв воно стає низькопробним, відбувається скочування у масову культуру.

Текст «Хрещатого яру» дає підстави зіставити графоманство Христі Литвиненко і справжнє мистецтво Віктора Придиуса, відчути акцент на естетиці. Віктор Придиус, референт відділу мистецтв міської управи, герой, створений уявою Д. Гуменної, єдиний в метушні боротьби за життя не забуває про справжнє. Письменниця переконливо зображує природу його творчості: «Здається йому, що він сам висить у тих ракетах, на небі, а не на балконі четвертого поверху, – над Подолом, над горішнім Києвом. Вдень навіть не побачиш так рельєфно кожного листочка на дереві, кожного відтінку цих листків, кожну складку на подільських зелених і червономідяних дахах, як тепер. Контрактовий дім з разючо білими колонами, закрут площі, кольори й орнаменти будинків, посталих у красі новонародження... Над цим усім – темносиня оксамитна смуга неба, перехід у ясніші тони синяви... Чи пощастить йому коли в житті створити картину з такими багатими кадрами? Якщо відірватися ногою від рідного ґрунту, – навряд» [2, 467]. Режисер бачить в страшному прекрасне; бачить світ, розбитий на яскраві картини й довершені кадри. Докія Гуменна аналізує те, як сприймає навколишнє оточення митець, бо талант там, де по-іншому переживаються пересічні звичайні події.

Варто зазначити, що процес творення мистецтва, як і натхнення, що йому передує, завжди цікавив Д. Гуменну. В епістолярній повісті «Мана» тонко виписано момент задуму феєрії балериною-сценаристом Юлією Отавою: «Чи це мені здалося, чи я спала? Ніякого лісу, ніяких примар. Електрика рівно розсіває світло по каналі, а зверху на стелі – коло від абажура. І на листі паперу нічого нема написано. Але ж такого балету я ніде не бачила: балет-феєрія «Цвіт папороті». Що це? Міраж? В ту мить мені здалося, наче стіна, яку я торкнула легенько одним пальцем, раптом упала й передо мною розкрилися далекі-далекі горизонти. Снага, що тремтіла в мені, нагнітала мене, не маючи виходу, – наче стріла з міцно натягнутого луку, прорвалася й ця стріла з неймовірною силою полетіла в свою ціль» [1, 92].

Ще одна підтема, висвітлена в «Хрещатому яру», фанатичне відкидання вартісності російської літератури. Має місце аспект ненависті до всього зв'язаного з «братнім народом», зокрема націоналісти із газети «Українське слово» Олена Теліга й Наталія вважають, що «речник азіатчини, Пушкін, шкідливо впливає на формування української духовності» [2, 221; 240]. Російського класика принижують словами «речник азіатчини». За таких обставин протиставлена їм тверезість оцінок Мар'яни: «Не може вона погодитися на ліквідацію Пушкіна... І російську літературу, і Толстого хоче вона читати» [2, 220]. Збільшевізованість, накидання російської культури настільки пригнічують національно свідомих митців, що ті вже не в змозі

бути об'єктивними.

Тепер перейдімо до питання «фашистська влада і митці». Прихід німців у Київ зображений як сплеск надій на національне, культурне, а відповідно й мистецьке відродження; чимало розказано про активізацію діяльності літературно-науково-мистецького товариства, Літературного клубу, ймовірно мається на увазі Спілка письменників, редакції газети «Українське слово», яка реально діяла в той час. Не дивлячись на оптимістичні мрії, оповідається, що поточна ситуація на зборах товариства склалась не найкращим чином: мистецькі ресурси винищено, творити просто на просто нікому – «якісь невизначені юнаки, що називають себе мистцями, журналістами, письменниками... Якісь обивательські старушенці, у яких аж на старості літ відкрився талант. Жадного імени, оголили Київ», лиш «старий поет, що відбув уже заслання у казахських шахтах, і секретар комсомольської організації спілки радянських письменників. Цей, мабуть, з полону... А он – два актори. Композитор». На зустрічі Віктор Придиус згадує «могуче-стихійний, одностайних спів – «Ще не вмерла Україна», «Заповіт»... Боже, який то був час», адже «тепер тут – пара недобитків, зелень, перекручена в советській машині, оці модні західні течії «конкістадорів» та «аристократів духа»... Кілька *черепків* з одної колись цілої посудини» [2, 217-218]. Метафора черепків влучна, адже свідчить про розбитість і розпорошеність мистецької процесу. Авторка натякає, що мистецтво, будучи в такому стані, не в змозі відродитись.

Що стає з митцем в умовах німецької окупації? Докія Гуменна відповіла на питання вичерпно. Аналізуючи ці сторінки, знову розділимо персонажів на дійсних та вигаданих. Найнебезпечніших, «молодий, блискучий наш цвіт» одразу ж ліквідували. Описуючи винищення, письменниця використовує імена історичних осіб і називає реальні події (хронікальний підхід). Спочатку редакцію української газети: «Заарештували редактора «Українського слова», Рогача» [2, 247]. На основі енциклопедичних довідок легко встановити, що Іван Рогач і справді був редактором часопису в цей час, був заарештований і розстріляний німцями. За реальними даними описана й доля оунівки Літературного клубу: «Кажуть, всі вони дуже героїчно трималися, під час арешту, особливо Олена Теліга» [2, 284]. На сьогодні підтверджений факт, що поетеса, будучи головою Спілки Письменників, за відмову співпрацювати із німецькою газетою «Нове Українське Слово» була заарештована гестапо і через кілька днів розстріляна з іншими націоналістами. Авенір Коломієць, який представляє західноукраїнську школу режисури, розчарувався в «культурному будівництві на Великій Україні», всі течії сприйняв, перетравив і зостався на центральній українській дорозі, але отримав клеймо радянофіла й змушений тікати від фашистів. В тексті неодноразово прописується прізвище Кандиба, тому за деталями вчинків Олега, сина учителя Мар'яни, легко вгадується Олег Ольжич; через співпрацю з націоналістами його теж розшукує гестапо.

Список постраждалих від фашистської окупації митців у романі доповнює вигаданий герой Нарцис Микольський, статті якого в газеті найталановитіші. Він, щоб уникнути біди, їде в провінцію, але, повернувшись до Києва, потрапляє в засідку і під арешт. В такій межовій ситуації змін влади навіть найпевніші, здавалось би, люди ставали зрадниками, страх перед поневоленням і смертю змушує їх зректись всіх переконань. Тут мається на увазі Мурзученко, голова Літературного клубу (що теж належить до вигаданих персонажів, бо ж знаємо, що головою Спілки Письменників була Теліга), який забув про свою посаду під час арешту [2, 284]. Він у письменниці отримує добрі посади, стає вірним слугою у німців [2, 271; 348].

У творі змальовується група митців, що стали подвійною жертвою влади, постраждали як від советської, так і від фашистської. Йдеться про значне число персонажів. Авторка ретельно виписує їх мотивації. «Я глибоко переконаний, що німці проваляться. Ми й так, і так приречені. Не хочу зустрітись з червоними, то вже краще тепер виїхати» [2, 318]. «І що ж, розпрощатись з мистецтвом, з фахом? Як переможуть німці, – вони нас усіх у концертраках винищать. Як переможуть більшовики...» [2, 468]. Єдиний вихід, єдина можливість на збереження життя і таланту – це втекти, «бо нема мистецтва, де думка замкнена» [2, 469]. Поета Аркадія Відомого совети оголосили націоналістом і зрадником українського народу, а тут до україномовної німецької газети він відмовився дати хоч рядок і став для фашистів більшовиком і теж запродавцем [2, 387-388]. Режисер Віктор Придиус пішов з посади і «заліг на дно», як німці почали арештовувати керівників відділів, розстрілювати членів партії й отримав перше попередження, коли вбито було композитора Ревуцького зі словами: «Таке чекає всіх зрадників соціалістичної батьківщини», а згодом і наступне: «Сидіти на місці. Волос із вашої голови не впаде. Утічете – на дні моря знайдемо» [2, 468-469]. Зацькований з обох боків, він боїться покинути рідну землю й тим самим знищити свій талант. За іронією долі чи з волі авторки він у ніч перед від'їздом, зламавши ногу під колесам німецької машини, залишається на поталу більшовикам.

Письменниця створює митця-пристосуванця Рейнгарда, невразливого до будь-якої влади. Він артист російської драми, який розмовляє московською мовою за советів, коли ж повіяло українським націоналістичним духом, то на його дверях з'являється напис «Тут живе артист українській», а після німецької окупації він нагадує про своє німецьке прізвище та походження з остзейських баронів, які були німцями [2, 360].

Описуючи складний період війни в житті України, Докія Гуменна в романі-хроніці «Хрещатому яру» використовує вимір теми мистецтво і влада як основний. Авторка пише так, що все, що дотичне до мистецтва, завжди зумовлене владою. Текст особливо цінний хронікальністю і художньо-документальною основою; дає можливість дізнатись про малознані нюанси життя багатьох письменників. Але для загальної концепції відображення дійсності у художньому творі не має значення, чи персонаж вигаданий, чи це

історична особа і в системі якої влади він намагався вижити. Серед жертв і борців за національне відродження найбільше знайдемо реальних людей (Михась Семенко, Дмитро Фальківський, Григорій Косинка, Олена Теліга, Олег Ольжич, Іван Рогач), але є і створені персонажі (Віктор Придиус). Згідно з логікою художнього світу Докії Гуменної байдуже, якій владі – радянській чи німецькій – вони протидіяли, бо обидві вели до краху українського мистецтва. Така ж тенденція спостерігається щодо зображення зрадників і колаборантів: бачимо й справжніх письменників, що скорилися сталінізму (Агатангел Кримський, Максим Рильський), й вигаданих персонажів (Мурзученко). Серед тих, хто обрав пасивну боротьбу, мовчання чи втечу, натрапляємо на реальних людей (Авенір Коломієць) та створених письменницею (Щука, Аркадій, Нарцис Микольський). Й лише висміюючи графоманство та пристосуванство, авторка не називає нікого зі знаних (Христі Литвиненко, Рейнгарт).

Джерела:

1. Гуменна Д. Мана. Повість / Д. Гуменна. – Нью-Йорк, 1952. – 98 с.
2. Гуменна Д. Хрещатий Яр: Роман-хроніка / Д. Гуменна ; упоряд. О. Кучерук. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – 408 с.
3. Енциклопедія українознавства: Словникова частина. – Париж – Нью-Йорк : Молоде життя, 1984. – Т. 10. – С. 3600-4016.
4. Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. Кн. 2. Ч. 1: 1940-ві – 1950-ті: Навч. посібник / За редакцією В. Дончика. – К. : Либідь, 1994. – 368 с.
5. Коломієць О. Проза Докії Гуменної (проблемно-тематичні та жанрово-стильові особливості): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / О. Коломієць ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2007. – 18 с.
6. Мариненко Ю. Проблеми національної ідентичності в українській прозі 40-50-х років ХХ ст. [Текст] : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / Ю. Мариненко ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2007. – 32 с.
7. Сорока П. Докія Гуменна. Літературний портрет : до 100-ліття з дня народження письменниці / П. Сорока. – Тернопіль, 2003. – 496 с.
8. Сорока П. На сторожі правди і любові : До 100-річчя Докії Гуменної / П. Сорока // Дивослово. – 2004. – № 5 – С. 57-62.
9. Сорока П. Світлий дар Евдотеї : До 100-літнього ювілею Докії Гуменної / П. Сорока // Дзвін. – 2004. – № 10. – С. 134-139.
10. Тарнавський О. Літературний шлях Докії Гуменної: До 60-ліття письменниці / О. Тарнавський // Тарнавський О. Відоме й позавідоме. – К. : Час, 1999. – С. 330-335.